

Вибір українців — ЄС, НАТО і подаль від сусіда-вбивці, - директор Інституту соціології Євген Головаха

Читати на російській

Вибір українців — ЄС, НАТО і подаль від сусіда-вбивці, - директор Інституту соціології Євген Головаха

Попри те, що у НАТО і подаль від сусіда-вбивці, не настільки визначають можливість жити та здійснювати опір. Головне — все ж таки раціональна складова. Люди розуміють, за що борються. За існування країни й за свободу.

Євген Головаха — директор Інституту соціології Національної академії наук України. Член-кореспондент НАНУ, професор, доктор філософських наук. Журналісти Суспільного зустріли з Головахою на початку травня, незадовго до набуття чинності нового закону про мобілізацію. Як дискусія довкола нього вплинула на громадську думку? Які настрої серед українців можуть загрожувати обороноздатності країни? Де євгенів новим політичним лідером в умовах воєнного стану? Про це і не лише Євген Головаха — у проєкті Суспільного «Ремовська Інтер'ю».

Про настрої українців за два роки повномасштабної війни

Минулого разу, улітку 2022 року, ми з вами [говорили](#) про те, як українці вразили своїм опором, як вони можуть об'єднатися проти такої загрози, як повномасштабна війна. Які настрої ви фіксуєте зараз?

Тоді було час героїчного піднесення і небувалої для українців консолідації. Модальною позицією (тобто найбільш масовою) була така: війна закінчиться через 2-3 місяці. Переможе. Це був дійсно диворозумний час — з одного боку, втрати й жахи, а з іншого — емоційне піднесення. Домінуюто була гордість.

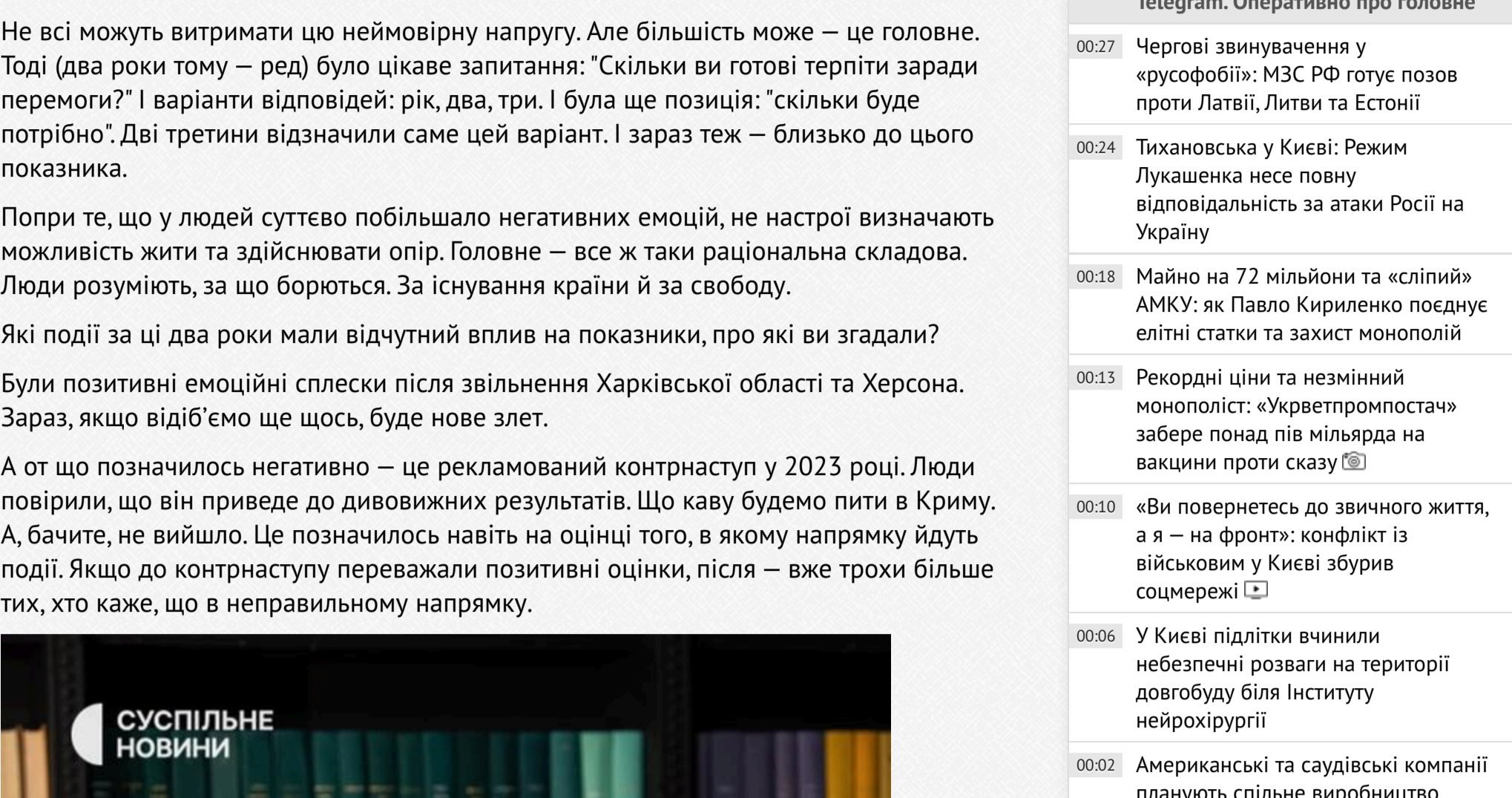
Зараз гордість досі на першому місці. Але вже не 75%, а трохи більше ніж 50-60%. А тих, хто відчуває сум, тоді було, скажімо, менше третини, а зараз це трохи більше третини. На 10% підвищився і страх.

Не всі можуть витримати цю неймовірну напругу. Але більшість може — це головне. Тоді (два роки тому — ред.) було цікаве запитання: «Скільки ви готові терпіти заради перемоги?» І варіанти відповідей: рік, два, три. І була ще позиція: «скільки буде потрібно». Дві третини відзначили саме цей варіант. І зараз теж — близько до цього показника.

Попри те, що у людей суттєво побиляло негативних емоцій, не настрої визначають можливість жити та здійснювати опір. Головне — все ж таки раціональна складова. Люди розуміють, за що борються. За існування країни й за свободу.

Які події за ці два роки мали емоційний вплив на показники, про які ви згадали? Були позитивні емоційні сплески після звільнення Харківської області та Херсона. Зараз, якщо відібємо ще щось, буде нове злет.

А от що позначило негативно — це рекламований контрнаступ у 2023 році. Люди повірили, що він приведе до диворозумних результатів. Що наву буде, вони в Криму, А, Бачте, не вийшло. Це позначило навіть на оцінці того, в якому напрямку йдуть події. Якщо до контрнаступу переважали позитивні оцінки, після — вже трохи більше тих, хто каже, що в неправильному напрямку.

Євген Головаха, директор Інституту соціології НАНУ, професор, доктор філософських наук. Журналісти Суспільного зустріли з Головахою на початку травня, незадовго до набуття чинності нового закону про мобілізацію.

Інколи військові дивуються: так багато людей в опитуваннях кажуть, що вірять у перемогу і вихід на кордоні 1991 року, але водночас частина суспільства не готова вступати до лав Сил Оборони. Хіба це не парадокс?

Є нюанс. Якщо взяти вікову структуру, люди старшого віку, абсолютно готові 'до перемоги' і 'за перемогу'. А от більш молоді категорії не так впевнені. Серед них багато тих, хто коливаться. І хто боїться — ну насправді, це ж страшно.

У кожного суспільства є певний потенціал спротиву. Україна з цієї точки зору має доволі високий потенціал. Нещодавно було опитування Gallup International: "Чи готові ви зіброрю в руках захищати свою країну?" Виявилось, що найменше готові в Японії — тільки 20%. А найбільше — в таких країнах, як, наприклад, Саудівська Аравія. Україна ближче до країн, які готові. У нас готові до 60%.

Але це слова. А який у людини внутрішній стан? Намагалися проводити й такі опитування. В Україні цей потенціал оцінювали десь у третину. Тобто десь третина чоловіків призовного віку — з тих, хто ще не служить — готові до участі у війні.

Про справедливість та мобілізацію

Поговоримо про новий закон про мобілізацію, бо наближається 18 травня — день, коли він набуде чинності. Чи бачите, як цей закон уже впливає на настрої?

Важко сказати, бо я ще не бачив останніх даних опитувань. Але цей закон потрібен. Країна в такій небезпеці, а в нас не було регулятивного механізму, за яким можна залучати людей до армії. Щодо настроїв, буде зрозуміло, коли він набуде чинності.

Частина військових висловувала невдоволення тим, що в законі не йдеться про демобілізацію. Натомість частина цивільних була невдоволена тим, що в ньому лишився примус до оновлення даних у ТЦК і, відповідно, служби у війську. Чи бачите ви, що цей закон поглиблює ліній розколу в суспільстві?

Закон може призвести до таких проблем, безумовно. В нас уже є певні лінії поділу. Розколи можливі між різними категоріями населення. Наприклад, демобілізація військовослужбовців — люди, які захищали країну, і ті, хто не захищав. В категорію військовослужбовців я ще додав би членів їхніх родин. Неможливість демобілізуватися до кінця війни — це буде проблема.

Ще категорія — люди, які живуть близько до зони бойових дій. Потім — ті, хто виїхав з окупованих територій, втратив житло, роботу. На протилугу ним — люди, які живуть у своїх оселях і з роботою проблем не мають. І ще одна категорія — люди, які виїхали за кордон. Це кілька мільйонів.

Кожна з цих категорій має потреби та інтереси. І можуть бути різні лінії розколу. На щастя, ми цього досі не спостерігаємо. Окупованя поки свідчать, що консолідаційні процеси переважають над процесами деkonsолідації. Але емоційно є погіршення, деякі лінії розколу розширюються. Ось, якщо взяти категорію людей, які втратили близьких. Вона буде тільки зростати. У цих людей буде багато запитань до інших, до держави.

Є дві речі, які можуть сприяти пом'якшенню ситуації. Перша — перемоги на фронтах. Це такий механізм, який буде діяти, попри все. Друга — це спеціальні програми з урахуванням інтересів і увалення про справедливість в кожній з цих категорій.

Категорія справедливості буде все більше важливою для українців.

Керівництво України використовує слово 'справедливість' коли говорить про необхідність змін до мобілізації. Але, припускаю, з огляду на невдоволення, яке є довкола цього закону з боку різних категорій людей, поки що формула справедливості не винайдена. Що влада не врахувала?

Немає єдиної для всіх справедливості. Є справедливість 'з точки зору'. Те, що одна категорія вважає справедливим, інша таким не вважає.

У військових є уявлення про справедливість: ми відслужили, а чому інші — ні? Але виникає запитання: якщо вони підуть, чи встигнуть навчити інших? Бо може бути, що ні, і тоді вже група нових військових, скаже: нас нічого не навчили, а кидують на передову. Зрештою, навіть серед військових є лінії поділу. Візьємо командування і рядових — солдат хоче повернутися до родини, командир не хоче залишатися без бійців.

Що роблять розумні правителі? Спостерігають, що різні групи населення думають про справедливість і намагаються знайти компроміс.

Звичайно, можна діяти авторитарними методами — нічого не брати до уваги, а просто наказувати. Це неймовірно складна проблема, бо Україна за своєю природою — не авторитарна країна, тут нема таких історичних традицій.

Чому важко управляти Україною? Оця територія якщо і підкорялася російським правителям, скажімо, Імперським, вважала їх чужими для себе, Росіяни, поляки й так далі. Самі авторитарні влади тут не було. Українці державу вибудовували за демократичними засадами. Яка була традиція? — військова демократія. Гетьмана ж обирали. І скидали, якщо не подобалося.

Тому зміна настроїв серед українців перш за все позначається на ставленні до влади. В Росії, що б там те, влада — це святе. А в Україні нема сакральності влади. І авторитарні механізми не проходять. Натомість демократичні механізми — тонкі й складні. Щоб демократично управляти, треба шукати компроміси.

Як зміни до процесу мобілізації вплинули на довіру до влади?

Довіра до влади була дуже висока у 2022-му. 2023 рік був періодом її поступового зникнення. До речі, на початку повномасштабного вторгнення такого злету довіри до Кабміну, як, скажімо, до президента, не було. Якось люди не асоціюють владу з Кабінетом міністрів. Але все одно і до нього був високий рівень довіри.

Навіть у Верховній Раді був свій відсоток довіри. Хоча загалом в українців до неї погане ставлення. І це мене як соціолога непокоїть. Зараз запитують, мовляв, чи може в Україні бути військова диктатура? Але не це проблема. Якщо в нас не буде демократії, в нас буде не диктатура, а анархія. І це буде жах. Верховна Рада — це ж усоблення, власне, народовладдя. А у нас, виходить, народ не поважає своїх обранців.

У президента зараз десь 60% довіри. Хоча було, що доходило до 90%. Уряду зараз довіряють десь більше ніж третина. Це значно вище ніж до великої війни. Але, дійсно, є зникнення. Це зрозуміло — на тлі проблем, які постійно виникають.

Що стосується довіри до президента, в нас все одно зберігається радянська традиція, що має бути перша особа. Люди хочуть комусь делегувати свої інтереси, потреби й відповідальність. Політологи називають це 'електоральною демократією'. Ми все і всі обираємо, але бракує інших атрибутів демократичного суспільства. Нам хочеться покласти відповідальність на одну людину. Тоді все зрозуміло: не впорався, можна мінати — на он того гетьмана.

Про корупцію та війну

Нещодавно група 'Рейтинг' і Міжнародний республіканський інститут оприлюднили результати дослідження, в рамках якого запитували в українців про найбільш загрозу для розвитку країни. У топі варіантів відповідей: 'корупція й організовані злочинні влади' і 'воєнна агресія РФ'. Причому корупція — на першому місці. Як би ви це пояснили?

Мене непокоїть, що для українців корупція може стати визначальною. Бо це — один з головних наративів кремлівської пропаганди. Що Україна, мовляв, країна, яка не відбулася, наскрізь корумпована, тут нема і не може бути нормальної влади.

Так, у нас є проблеми. Але їх менше, ніж було до війни.

Але ж люди роблять єснотки зокрема й на основі історій, які стають публічними. Я не сумніваюсь, що є ті, хто наживається в умовах війни. Це не поодинокі випадки. Але це не є тією системною проблемою, якої хоче намалювати для України держава-агресор. Вона значно переоцінена — з точки зору ситуації, в якій знаходиться Україна зараз. Якщо б було настільки говорити, що ми нібито наскрізь корумповані, підірвемо рівень консолідації в суспільстві. Можемо боротися з конкретними випадками. Але не можна перебільшувати цю загрозу.

На початку 2010-х ми вивчали джерела проблем із корупцією. П'ять хвилю дослідження. Окремо було про корупцію на рівні влади. І окремо — про корупцію на рівні 'вирішувати власні питання', за допомогою грошей чи чогось іншого. Українці були другими у переліку європейських держав з засудження корупції на рівні влади. А от щодо вирішення власних питань — тут ми були другими з кінця. Тобто виявилось, українці найбільш полюбляють до корупції на мікрорівні. І майже найбільш нетерплячі до корупції на макрорівні. Отаким і нас конфлікт. Українці засуджують корупцію, але ж вона починається з мікрорівня — ті, хто при владі, приходять не з повітря.

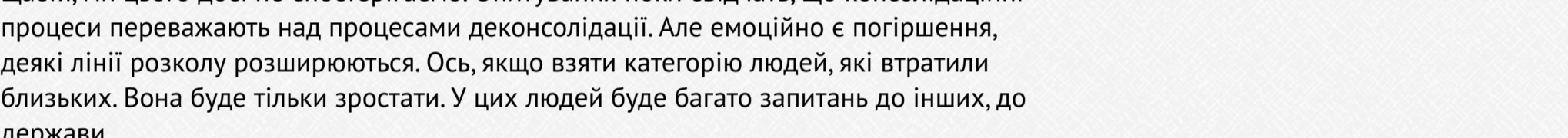
Ми живемо в суспільстві, яке ще не пододало внутрішні передумови появи корупційних схем. Але ми б не змогли витримати два такі страшні роки війни, якби в нас тотальна корупція була більшою проблемою, ніж війна.

Чи можна сказати, що ця оцінка реальності, коли в нас корупція на першому місці як загроза, — це успішний результат нарративу російської пропаганди?

Росіяни прямо ставлять собі таке завдання. Є такий Рогозин (Дмитро Рогозин — колишній голова 'Роскосмосу', нині — російський 'сенатор' — ред.), Є в Інтернеті його лекції для студентів вишарів. Він каже їм: ви повинні довести, що країна неповноцінна, влада некомпетентна і корумпована — і це буде передумовою перемоги. Все. Якщо країна 'неповноцінна', влада 'некомпетентна і корумпована', навіщо нам захищати таку країну?

Можливо, яби в Україні було більше адекватної реакції з боку влади на корупційні кейси, не було б цього сприйнятого ґрунту для російської пропаганди?

Це зрозуміло. Ці ж дані для чого і потрібні владі — вона має розуміти, що у народу формується уявлення, яке відповідає стереотипу, який намагаються наві'язати ззовні. Щоб цього не було, треба, дійсно, щось робити. Демонструвати приклади боротьби з цими конкретними явищами, публічно.

Євген Головаха, директор Інституту соціології НАНУ, професор, доктор філософських наук. Журналісти Суспільного зустріли з Головахою на початку травня, незадовго до набуття чинності нового закону про мобілізацію.

Про довіру до армії

Є високий рівень довіри до Сил Оборони. І, зокрема, до постаті. Однак впродовж тривалого часу їх уособлювала — генерал Валерія Залужного. Як вродив уже не головнокомандувач. На що і як вплинула його відставка?

Так, була дуже висока оцінка головнокомандувача, привіщав якого було Залужний. Але його звільнення не позначилося на рівенні поваги до армії. Ті понад 90% довіри, які були до відставки генерала Залужного, залишилися.

Залужний — це знакова постать, яка пов'язана у масовій свідомості з можливістю дати відсіч агресору у перші, найстрашніші, дні та з звільненням більш ніж половиною території України, що була окупована у 2022 році. Залужний — це людина з великим символічним капіталом.

Було багато розмов про те, як він може його використати. Залужний його обрав шлях дипломата — буде [послом у Великій Британії](#). Чи це знизуватиме його популярність? Чи реально це побачити Валерія Залужного політиком?

Були дані, що його особистий рейтинг дощ знизився, з огляду на те, що він пішов з посади головнокомандувача. Але символічний капітал, який в нього був, він при ньому. Якщо в нього покликання бути політиком, він його може використати. І не обов'язково відразу.

От, наприклад, Відпозучені Штати. Коли став президентом славетний генерал Ейзенгауер, головнокомандувач військами США у Другій світовій? Тільки 1952 року. Діє Гальєр, командувач французької армії — теж згодом став президентом. А скільки прикладів: коли військовий не йдуть в політику. Бертрам Монтгомері, славетний командувач британських військ (під час Другої світової війни — ред), навіть не претендував. Це залежить від того, чи є внутрішнє покликання у людини, чи немає.

Тому подивимось. Це тільки від самого Залужного залежить. Електорат в нього буде. В умовах, коли виборів їх немає, і політике життя є доволі різкеми об'єктами в Україні, що до кінця війни їх і не буде, і політике життя є доволі різкеми об'єктами. Звідки в нього виймуться нові лідери? Як ви це бачите?

Мене це теж дуже непокоїть. Це буде велика проблема для України.

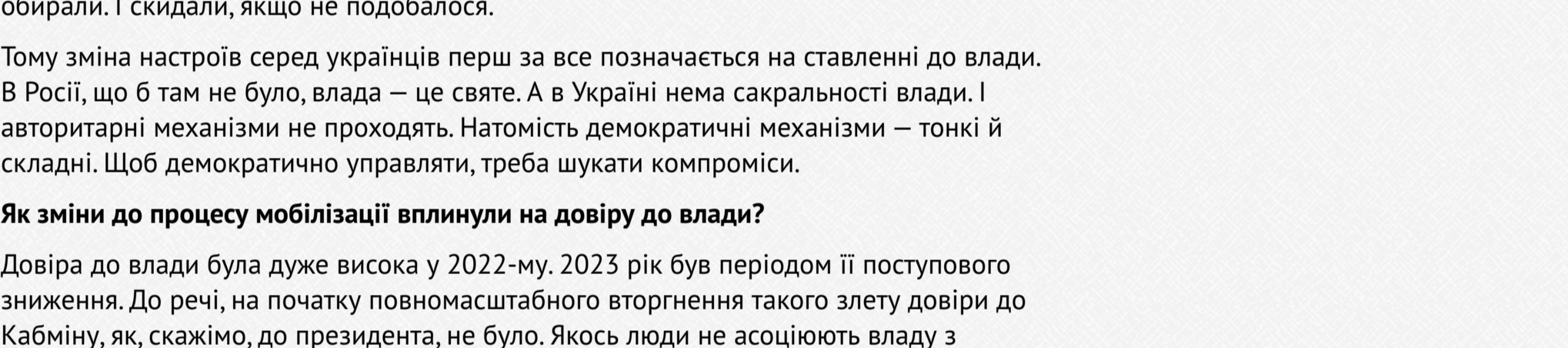
Вто теоретично це може бути за певних умов?

Я вам один приклад можу навести — Сергій Притула. Він уже зайняв нішу у масовій свідомості. Коли соціологи запитують: 'кого ви вважаєте лідерами політичної опозиції?', Порошенка називає десь чверть населення, а в Притулі вже 17%.

Чи є шанси в майбутньому у політиці, які будуть або євроскетниками, або НАТО-скептиками? Чи вони матимуть в Україні свій електорат?

Якщо переаглюмуємо у війні, у нас таким місця не буде. У сьорінтрації у нас і раніше було багато прихильників, а от НАТО боялися. А зараз — три чверті за вступ до Альянсу. Це стало домінуютою масовою вимогою. Європа, НАТО і подаль від сусіда. Альтернатив не буде. Хіба що ніша, яку займає Дмитро Разумков (ексголова Верховної Ради, голова міжфракційного об'єднання 'Розумна політика' — ред). Серед лідерів опозиції він зараз набирає 7%. Але він не позиціонує себе як євроскетник, просто має щодо цього більш ніж настрій.

А домінуюта вже визначена. І це не загроза — це не змінюється.

Євген Головаха, директор Інституту соціології НАНУ, професор, доктор філософських наук. Журналісти Суспільного зустріли з Головахою на початку травня, незадовго до набуття чинності нового закону про мобілізацію.

Олена Ремовська, опубліковано у виданні СУСПІЛЬНЕ

Теги: Головаха Євгеній Україна Україна НАТО Україна Україна Росія Росія Воєна Віна

Євросоюз Євросоюз

Виксний Левченко
Виксний редактор

21 травня 2024 г., 14:17 Переглядів: 2114 Коментарів: 0

Роздрукувати Написати коментар

Коментарі:
comments powered by Disqus

Голова	Новини	Конфлікти	Позиція	Думка	Події	Війна
Про нас	Рейдерство	Політика	Коментарі	Політика	Відео	Блоги
Статті	Громадянська	Корупція	Різне	Економіка		
Аналіз	Новини світу	Кримінал				
Закони						
Контакти						